

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ГРАМАТИКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

СЕМИДА Оксана Володимирівна

канд. філол. наук, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 1
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КРАВЧЕНКО Тетяна Василівна

викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

УКРАЇНА

Анотація: *Стаття присвячена особливостям реалізації комунікативного підходу у навчанні граматики студентів технічних спеціальностей. У статті розкрито поняття граматичної компетентності та визначено її компоненти. Розглянуто різні підходи до навчання граматики, їхні переваги та недоліки. Охарактеризовано особливості комунікативного підходу у вивченні іноземних мов та принципи його реалізації при навчанні граматики студентів технічних спеціальностей, наведено етапи ефективної презентації граматичних конструкцій. Розглянуто види вправ та завдань при комунікативному навчанні граматики з урахуванням принципу професійно-комунікативної спрямованості. Визначено роль та функції викладача при організації комунікативного навчання, а також охарактеризовано комунікативну форму контролю засвоєння граматичного матеріалу. Наведено приклади завдань для засвоєння граматичних структур з урахуванням принципу комунікативності.*

ВСТУП.

На сьогодні вивченню іноземних мов, зокрема, англійської, приділяється багато уваги, оскільки це пов'язано з інтеграційними процесами, в яких приймає участь наша країна, з розвитком програм міжнародного співробітництва, у яких студенти можуть приймати участь як під час навчання, так і у подальшій професійній кар'єрі. Тому, на сьогодні першочерговим є завдання якісної іншомовної підготовки

майбутніх технічних фахівців. З цією метою постійно проводяться дослідження, здійснюються пошуки нових методів та підходів у викладання іноземних мов. Серед різних аспектів методики викладання мови, учені приділяють значну увагу дослідженню питання навчання граматики та формуванню граматичної компетентності, розглядаючи опанування граматичною системою мови як невід'ємну складову опанування мовою. Розробка комунікативного підходу у навчанні іноземної мови постійно знаходиться у фокусі методистів-дослідників, дослідження цього питання продовжують бути актуальними на сьогодні, оскільки залишаються малодосліджені аспекти цього питання. Зокрема, залишається актуальним дослідження питання формування англомовної граматичної компетентності у студентів немовних спеціальностей. **Мета** наших наукових розвідок полягала в узагальненні та систематизації особливостей навчання граматики при реалізації комунікативного підходу у немовних ЗВО, та у визначенні умов успішного формування професійно-орієнтованої іншомовної граматичної компетенції. З цією метою було розглянуто різні підходи до навчання граматики; розглянуто поняття комунікативної та граматичної компетентностей; проаналізовано особливості навчання граматики при комунікативному підході до навчання; виокремлено основні форми взаємодії студентів на занятті метою підвищення ефективності засвоєння граматичного матеріалу.

ОСНОВНА ЧАСТИНА.

Під граматичною компетентністю розуміється “здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших. Ця компетентність базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості” [1]. До основних компонентів граматичної компетентності вчені відносять граматичні навички, знання та граматичну усвідомленість, а механізмом формування граматичної компетентності є різні види вправ [2]. Окрім цього вчені вивчають різні фактори, що впливають на формування тієї чи іншої компетентності [3]. Так, О. Касаткіна у своїх дослідженнях відзначає важливість урахування соціокультурного фактору (соціокультурних норм та національно-культурних особливостей носіїв іншої мови) при

формуванні граматичної компетентності [4]. Т. Стеченко оперує поняттям професійно орієнтованої англомовної граматичної компетентності та наголошує на “професіоналізації” занять при формуванні граматичної компетентності, маючи на увазі професійну орієнтованість мовного навчального матеріалу [5].

Перш за все, при вивченні питання комунікативного навчання граматики, вважаємо за необхідне розглянути основні підходи до навчання граматики у методиці викладання мов. Одним із найдавніших підходів до навчання граматики іноземної мови є *граматико-перекладний* метод. У його назві відображено основні напрямки видів діяльності — засвоєння і подальше закріплення граматичних структур шляхом перекладу. Прихильниками та розробниками такого підходу були І. Мейдингер, Г. Оллендорф. Особливості цього підходу полягали у засвоєнні граматичних правил та виключень, а також у роботі з оригінальними текстами з метою перекладу. Мовний матеріал брався із писемних літературних джерел. Типовий урок, що базувався на цьому методі, складався зі вступної частини (презентація граматичного матеріалу), тренувального етапу та виконання практичних завдань на переклад [6]. До недоліків цього методу вчені відносять відсутність продуктивного спілкування, недостатність створення умов для самостійного засвоєння матеріалу.

Іншим популярним методом навчання граматики був *аудіо-лінгвальний* метод, запропонований Ч. Фрізом та Р. Ладо в США в 40-50-і роки ХХ ст. Розроблена ними методика роботи з граматичними структурами полягала у заучуванні моделей шляхом імітації, інтенсивному тренуванню моделей та їх подальшому вільному вживанні. До недоліків цього методу вчені відносять відсутність креативності та мотивації при звичайному завчанні. Серед інших методів навчання мови можна назвати *когнітивний*, *ситуативний* тощо. Проте, зі зміною парадигми у навчанні іноземної мови, сучасним пріоритетом стало гасло “діючи, навчаємося”, що дало поштовх для розвитку та популяризації комунікативного підходу у навчанні іноземної мови.

Метою комунікативного підходу у викладанні іноземної мови є формування комунікативної компетентності, яка включає вміння та знання щодо використання мови у різних ситуаціях, відповідно до обстановки та учасників; розуміння та використання різних типів текстів (розповіді, звіти, бесіди, інтерв'ю), вміння спілкуватися, маючи обмежені

знання мови (різні стратегії спілкування). Розробниками комунікативного підходу у навчанні мов були Г. Уїдоусан, У. Литлвуд, Г. Піфо, Ю. Пассов.

Учені висувають такі принципи реалізації комунікативного підходу: мовленнєва спрямованість навчального процесу, яка полягає не стільки в тому, що ставиться мовленнєва практична мета, скільки в тому, що шляхом до цієї мети є саме практичне користування іноземною мовою;

- індивідуалізація, орієнтація на особистість учня, створення мотивації та активності учнів з урахуванням їх життєвого досвіду, контексту діяльності, сфери інтересів, емоційної сфери і статусу конкретної особистості в колективі;

- функціональність, яка забезпечує відбір іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації;

- ситуативність, що розглядається як засіб мовленнєвої стимуляції і як умова розвитку мовленнєвих навичок;

- новизна, яка проявляється в постійній зміні предмета розмови, обставин, завдань та ін [7].

Як можемо побачити, велика увага приділяється реалізації індивідуального підходу до кожного студента під час навчання, акцент робиться не на результат, а на процес. Комунікативний підхід розглядається як викладання через комунікацію, а ситуація обирається/створюється в залежності від потреб студентів. Його основою є створення реальних життєвих ситуацій, та формування умінь і навичок застосовувати знання з іноземної мови в них. Слід відзначити, що така “симуляція” реальності в аудиторії сприяє підвищенню мотивації до навчання, усвідомленню важливості цього процесу та можливості практичного застосування набутих знань, оскільки ці знання одразу набуваються на практиці.

Розвиток комунікативного підходу в методиці викладання вплинув і на методику навчання граматики іноземної мови. Суттю навчання граматики у межах цього підходу є вміння студентів самостійно дослідити мовний матеріал та вивести правила. Характерним є використання автентичних матеріалів, які містять культурну інформацію про цільову мову, занурення у реальний світ та відповідність професійним потребам студентів. При комунікативному підході вивчення мови здійснюється у процесі комунікації. Тобто, комунікативний підхід акцентує увагу на розвитку навичок спілкування,

розумінні граматичних правил та використанні їх у мові. Знання з граматики повинні бути усвідомлені, систематизовані, так щоб студенти могли їх побігло використовувати у мові. Звідси випливають наступні принципи формування граматичної компетентності при застосуванні комунікативного підходу: принцип врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів; принцип комунікативної спрямованості навчання; принцип доступності; принцип поетапного формування іншомовних знань, умінь та навичок; принцип міждисциплінарного взаємозв'язку та взаємообумовленості різних компонентів в системі підготовки студентів; принцип особистісно-орієнтованого напрямку навчання; принцип мовленнєво-поведінкових стратегій; принцип врахування лінгвокультурологічних особливостей граматичних явищ. Крім того, О. Касаткіна наголошує, що система вправ, призначена для формування англомовної граматичної компетенції студентів, має містити соціокультурну інформацію, проблемні завдання культурознавчого характеру, які спонукають студентів до здійснення діалогу культур, до спілкування з представниками іншої культури [4].

При комунікативному підході до навчання граматики переважно використовується індуктивний підхід (надаються приклади, з яких виводяться правила вживання). Щодо форм роботи, то поширеними є парна робота, групова робота та дискусії. Студентам можна запропонувати участь у навчальних іграх, розгадування головоломок, рольову гру, вирішення проблемної ситуації, участь у дискусії, висловлення власної точки зору. Все це сприяє взаємодії студентів, під час якого відбувається опанування певними граматичними правилами [8].

Н. Прокопенко виокремлює наступні етапи з метою ефективною презентації та засвоєння граматичних конструкцій. Перший етап - це надання мовного зразка шляхом аналізу і синтезу граматичного явища. На цьому етапі студенти осмислюють граматичне явище, з'ясовують його зміст, форму та вживання. Ознайомлення з новим навчальним матеріалом для продуктивного засвоєння здійснюється найчастіше в навчально-мовленнєвих ситуаціях. Завданням викладача є створити умови для демонстрації форми і конструкції як динамічної одиниці, що має певну функціонально-комунікативну роль у спілкуванні. На другому етапі студенти тренуються у використанні виділеного граматичного фрагменту, відбувається формування граматичних мовленнєвих навичок. Навчання граматичній стороні мовлення, автоматизація

граматичної навички ефективно здійснюється через цілу низку тренувальних вправ. Учені зазначають, що навички спонтанної комунікації необхідно формувати за рахунок системи комунікативно-орієнтованих вправ. На третьому етапі відбувається вживання моделі, остаточне оформлення граматичних мовленнєвих умінь і навичок. Вправи на цьому етапі повинні мати, передусім, комунікативну цінність (комунікативні завдання, навчальні і природні мовленнєві ситуації, комунікативні ігри). Такі завдання повинні бути наближеними до реального спілкування, зверненими до самого студента та передбачати використання його власного життєвого досвіду [9].

Методисти-дослідники відзначають, що разом зі зміною підходу до навчання граматики необхідно змінити і форми контролю сформованості навички: якщо при комунікативному підході робиться акцент на спілкуванні і використанні структури у реальній ситуації, то саме це вміння і потрібно контролювати. Контролюється вміння виконувати дії та операції з граматичними структурами, тобто вміння користуватися граматиною задля здійснення мовленнєвої діяльності, вміння вибирати з усього обсягу засвоєних граматичних засобів лише ті, які відповідають комунікативному завданню, а не точність засвоєння граматичних структури. Це означає, що граматичні явища вивчаються та засвоюються не як «форми» і «структури», а як засоби вираження певних думок і комунікативних намірів, а також введення їх у мовленнєвий досвід. Саме тому за умов застосування комунікативного підходу, контроль також має бути комунікативно спрямованим [10]. Учених цікавить питання оцінки сформованості граматичної компетентності під час комунікативної діяльності. Опитування показали, що студенти і викладачі погоджуються з тим, що якщо вони зможуть використовувати граматичні структури в усному мовленні, в різних комунікативних ситуаціях, то й на письмі вони зможуть вірно застосовувати ці навички [11]. Викладачі зазначають, що контроль сформованості граматичних навичок в процесі комунікації є досить ефективним, а до мінусів такої форми контролю відносять те, що комунікативна діяльність займає багато часу.

Завдання викладача полягає у створенні умов та ситуації, сприятливих для вивчення певного мовного матеріалу, у стимуляції пізнавальної активності студентів, актуалізації набутих знань, розвитку креативності та пізнання. О. Тарнопольський відзначає важливість

створення сприятливих умов для навчання, вказуючи, що створення позитивної мотивації у навчанні відноситься до головних функцій викладача. У своїх працях учений говорить, що для отримання кращого результату вправи повинні даватися у реальному комунікативному оточенні, базуватися на досвіді тих, хто вивчає мову, або викликати у них усвідомлення практичної необхідності того що вони роблять і вчать [12]. Дослідження показують, що саме досвід, необхідність та можливість подальшого застосування набутих знань, усвідомлення цього студентами, є запорукою успіху у навчанні та у формуванні позитивного ставлення. Постулюється принцип зв'язку навчання з життям, практикою, що передбачає залучення студентів до застосування набутих знань, навичок і вмінь на практиці та виконання ними завдань, які моделюють фрагменти майбутньої професійної діяльності; використання життєвого досвіду студентів.

У забезпеченні цих умов велику роль відіграє майстерність викладача. Саме викладач обирає матеріал за спеціальністю, тексти для опрацювання граматичного, лексичного матеріалу. Він приймає рішення стосовно прийомів, методів та форм роботи на занятті. Хоча при комунікативному підході до навчання акцент переноситься на студента, проте це не зменшує ні важливості, ні контролюючої функції викладача. Саме викладач регулює ступінь своєї залученості/присутності на занятті, базуючись на своєму досвіді, професійності та знанні психологічного налаштування групи, з якою він працює. Індивідуальний підхід здійснюється не лише до кожного студента, але до цілої групи студентів, як до єдиного цілого. "Присутність" викладача у роботі групи не можна зменшувати однаково для кожної групи, оскільки це може призвести до вилучення більш слабких чи скромних студентів із комунікації та виконання завдання [13].

Розглянемо на прикладах, які комунікативні завдання можна запропонувати студентам немовних спеціальностей.

Приклад 1. Рольова гра Safety at Work.

Граматична тема. Модальні дієслова.

Situation: You are a chief engineer at the open pit mine. Your task is to show around a new colleague and tell him safety rules. You have to explain all the safety signs.

Викладач використовує рольові картки із завданнями для студентів та зображення попереджувальних знаків, які використовуються на виробництві, у промисловості.

Task. Fill in the gaps using must, mustn't, can, cannot, may

You _____ wear a safety helmet and goggles.

You _____ smoke near the rig.

_____ I use these tools?

You _____ use them.

You _____ park here.

Clients _____ request the draft.

На занятті створюються реальна комунікативна ситуація, з якою студенти зіткнуться під час роботи — правила поведінки на робочому місці, безпека, інструктаж.

Іншим завданням на засвоєння граматичної конструкції умовні речення може бути завдання описати схему. Студентам надаються різні види схем електричного кола, і вони повинні описати, що відбудеться на кожній схемі. Також викладач може роздати картки, у яких студенти заповнюють пропуски відповідно до схем електричного кола.

Приклад 2. Describe the figure (electric circuit).

Граматична тема. Умовні речення.

Task. Complete the description of electrical circuits using Conditionals Type 0, 1.

1. When current _____ from A to B, electrons _____ from B to A.

2. The current _____ through a conductor if there _____ no electromagnetic force. (Flow)

3. Electromagnetism _____ when an electrical current _____ through a simple conductor. (Produce)

4. The magnetic field of the magnet _____ a force to the tiny electron magnets in the wire so that all the free electrons in the wire _____ anti parallel to the magnetic pole orientation of the magnet. (Exert, orient)

На засвоєння часової форми Present Perfect можна запропонувати описати зміни у технічному кресленні. Студентам даються два креслення — після внесення коректив у технічному відділі, і вони порівнюють, що змінилося у кресленні, які виправлення внесені, використовуючи для цього конструкції have/has changed, inserted, moved. Подібне завдання (з описом креслення) можна запропонувати на засвоєння Passive Voice.

Приклад 3. Make changes to the drawing.

Граматична тема. Present Perfect.

Situation. You do the project on the underground tunnel construction for Kyivbud. You have received the corrected technical drawings and your task is to discuss and implement changes. Analyse two drawings and say about the changes using have/has changed, inserted, moved.

С. Борг зазначає, що велику роль у відборі навчального матеріалу, у виборі методів та форм роботи на занятті відіграє освіта та досвід власного навчання викладача. Також, він зауважує, що викладачі, які навчалися за традиційною системою, прогресивні і не схильні до інновацій у викладанні, а так і надаватимуть перевагу традиційним методам і формам роботи [14].

ВИСНОВКИ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Отже, практичне оволодіння іноземною мовою, вміння застосовувати набуті знання у реальних комунікативних професійних ситуаціях входять до переліку питань методики викладання іноземних мов. Наразі активно досліджується та розробляється комунікативний підхід до вивчення іноземної мови. Його цінність та ефективність полягає в тому, що здійснюється нерозривне навчання усім видам мовленнєвої діяльності у реальних комунікативних ситуаціях. Такий підхід формує позитивне ставлення до процесу вивчення мови та сприяє усвідомленості практичної необхідності цих знань, умінь і навичок. Формування граматичної компетенції здійснюється на основі реальних комунікативних навчальних матеріалів, контроль сформованості навички здійснюється також у ході реальної комунікації. Це дозволяє студентам побачити можливість практичного застосування набутих знань, оскільки вони їх отримують практикуючи, використовуючи мову у реальних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Скляренко, Н. К. (2010). Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Іноземні мови*, (40), 15-25.
- [2] Тригуб, І. П. (2014). Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. Вип. 10(2), 74-77.

- [3] Saienko, N., Semyda, O., Akhmad, I. (2020). Using social networks in teaching ESP to engineering students. *Advanced Education*, (14), 38-45. Вилучено з <https://doi.org/10.20535/2410-8286.19808>
- [4] Касаткіна, О.В. (2011). До питання розвитку граматичної компетентності студентів на заняттях іноземної мови. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*, (59), 52-55.
- [5] Стеченко, Т.О. (2004). *Формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів* (дис. ...канд. пед. Наук). Київ, Україна.
- [6] Мирошниченко, О.А. (2018). Ефективні методи навчання у викладанні англійської мови як іноземної (EFL). *Молодий учений*, № 1(53), 817-820.
- [7] Ніколаєва, С.Ю. (2002). *Методика викладання іноземних мов у сер.навч.закладах*. Київ: Ленвіт.
- [8] Chung, Siaw-Fong. (2006). A communicative approach to teaching grammar: theory and practice. *The English Teacher*, (XXXIV), 33-50.
- [9] Прокопенко, Н. П. (2008). Формування іншомовної комунікативної компетенції у навчанні граматики англійської мови студентів напряму підготовки. *Міжнародна економіка" та "Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності*. 29-31 січня. 2008. Київ. Україна.
- [10] Осідак, В.В. (2004). *Комплексний контроль рівня сформованості англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів* (дис. канд. пед. наук). Київ, Україна.
- [11] Rukminingsih, (2015). Assessing Grammar By Using Communicative Activities To Employ Students' Skill And Ability To Use English. *Trends and Issues on Teacher Training and Education, 5-6 November, 2015. Indonesia. (Vol 1. pp. 502-508)*.
- [12] Тарнопольський, О.Б. (2019). *Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник*. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля.
- [13] Semyda, O. (2019). Teaching foreign languages in multilevel groups. *International Scientific Conference Scientific. Development of New Eastern Europe: Conference Proceedings, November 15th, 2019. Riga, Latvia: Baltija Publishing. 22-25*. Вилучено з <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-13-6>
- [14] Borg, S. (1998). Teachers' Pedagogical Systems and Grammar Teaching: A Qualitative Study. *TESOL Quaterly*, 32(1), 9-38.